

ชื่อเรื่อง	ช้าง คน ป่า แนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชน ติดแนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ จังหวัดบุรีรัมย์	
ผู้วิจัย	จิรนา ฃรงค์	
กรรมการควบคุม	รองศาสตราจารย์ ดร.จรัส สว่างทัฬห	ประธานกรรมการ กรรมการ กรรมการ
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัชรินทร์ ศิริอำพันกุล	
	ดร.สาธิต ผลเจริญ	
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา การวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น	
สถานศึกษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์	
ปีการศึกษา	2553	

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเรื่อง ช้าง คน ป่า แนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน:กรณีศึกษาชุมชน
ติดแนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
(PAR : Participatory Action Research) เพื่อศึกษาระบบความสัมพันธ์ระหว่าง ช้าง คน ป่า ใน
การอยู่ร่วมกันในอดีตและปัจจุบัน ศึกษาสถานการณ์ของปัญหาและสาเหตุที่ช้างป่าออกมาหากิน
อาหารพืชไร่ของราษฎร และ ศึกษาแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน ระหว่าง ช้าง คน ป่า โดย
เลือกพื้นที่ในการวิเคราะห์ 1 หมู่บ้าน คือ บ้านหนองบอน ตำบลลำนางรอง อำเภอโนนดินแดง
จังหวัดบุรีรัมย์ และมีตัวแทนเครือข่ายหมู่บ้านจำนวน 14 หมู่บ้านที่ประสบปัญหาช้างป่าออกมา
หากินอาหารพืชไร่ของราษฎรเข้าร่วมในกระบวนการวิจัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือ ผู้นำ
ประชาชนที่เป็นตัวแทนครัวเรือน ตัวแทนองค์กรกลุ่มอนุรักษ์ป่าอนุรักษ์น้ำ ตัวแทนจากหน่วยงาน
ต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่าเฉลี่ย และค่าร้อยละ ผลการวิจัย
พบว่า

แบบความสัมพันธ์ระหว่าง ช้าง คน ป่า ในอดีตและปัจจุบันเป็นแบบความสัมพันธ์ทั้งเชิง
บวกและเชิงลบ ซึ่งแบบความสัมพันธ์สามารถแบ่งได้เป็น 3 คู่ คือ คู่ที่ 1) แบบความสัมพันธ์
ระหว่างช้างกับคนในอดีตและปัจจุบัน คู่ที่ 2) แบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่าในอดีตและ
ปัจจุบัน และคู่ที่ 3) แบบความสัมพันธ์ระหว่างช้างกับป่าในอดีตและปัจจุบัน แบบความสัมพันธ์ที่
สำคัญที่สุด ได้แก่ แบบความสัมพันธ์คู่ที่ 1)แบบความสัมพันธ์ระหว่างช้างกับคนในอดีตและ
ปัจจุบัน พบว่า มีความสัมพันธ์ทั้งเชิงบวกและลบ ความสัมพันธ์ระหว่างช้างกับคนในอดีตเชิงบวก
ได้แก่ 1. การใช้ประโยชน์จากช้างในการชักลากไม้ออกจากป่าเพื่อการค้าขาย 2. ด้านพิธีกรรมใน

การคล้องช้าง 3. การใช้ช้างในงานพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีความสำคัญทางศาสนา เช่น พิธีกรรมในการ
บวชนาค ความสัมพันธ์ระหว่างช้างกับคนในอดีตเชิงลบ ได้แก่ การบังคับใช้ช้างและการทารุณ
กรรมช้างเพื่อให้ช้างเชื่อฟัง ให้ทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของเจ้าของช้าง แบบ
ความสัมพันธ์ระหว่างช้างกับคนในปัจจุบัน เชิงบวก ได้แก่ ความสัมพันธ์ทางด้านความรู้สึกที่คนมี
ต่อช้าง พบว่าคนในพื้นที่ป่าดงใหญ่มีความรู้สึกที่ดีต่อช้าง เพราะถือว่าช้างเป็นสัตว์คู่บารมีของ
พระมหากษัตริย์ คนจึงพยายามหลีกเลี่ยงและไม่ทำร้ายช้าง ความสัมพันธ์ระหว่างช้างกับคนใน
ปัจจุบันเชิงลบ ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างคนกับช้าง เนื่องจากช้างถูกแย่งพื้นที่ทั้งที่อยู่อาศัยและที่
หากิน กิจกรรมการใช้ประโยชน์ของคนในพื้นที่ป่าที่ไม่ยั่งยืน ทำให้พื้นที่ป่าลดลง เกิดผลกระทบ
2 ลักษณะ คือ คนได้รับผลกระทบจากช้าง และช้างได้รับผลกระทบจากคน คนได้รับผลกระทบจาก
ช้าง เช่น ช้างออกมาหากินอาหารพืชสวนพืชไร่ของราษฎรจำนวน 15 หมู่บ้านบริเวณเขตรักษาพันธุ์
สัตว์ป่าดงใหญ่ ช้างทำลายบ้านเรือนราษฎร ทำร้ายคน เป็นต้น ส่วนช้างได้รับผลกระทบจากคน เช่น
ช้างถูกยิงได้รับบาดเจ็บและล้ม ช้างไม่มีความปลอดภัยในพื้นที่ป่า เนื่องจากน้ำในพื้นที่ป่าเจือปน
สารพิษ ช้างเดินคดหูดมขนาดใหญ่ที่บริษัทเอกชนขุดไว้เพื่อกักเก็บน้ำหล่อเลี้ยงพืชเศรษฐกิจ ช้าง
ล้มเพราะกินอาหารพืชสวนพืชไร่ที่เจือปนสารพิษ เป็นต้น

สถานการณ์ปัญหาในพื้นที่ คือ การบุกรุกที่ดินทำกินของคนในและนอกพื้นที่เพื่อที่อยู่
อาศัยขยายที่ดินทำกินเข้าสู่เขตป่า การสัมปทานป่า การเช่าพื้นที่ป่าสงวนเพื่อปลูกพืชเชิงพาณิชย์
เช่นยูคาลิปตัส ยางพารา การปลูกพืชเศรษฐกิจของเกษตรกรที่ต้องใช้ที่ดินเป็นบริเวณกว้าง เช่น
ข้าว ข้าวโพด ยางพารา มันสำปะหลัง อ้อย การสร้างถนนเข้าสู่เขตป่าเพื่อลำเลียงไม้ออกจากป่า
เป็นเหตุให้ช้างป่าออกมาหากินอาหารนอกป่า เพราะถูกแย่งพื้นที่ อาหารตามธรรมชาติของช้าง
ลดลง ดินโป่งลดลง เกิดสารพิษตกค้างในดินและน้ำตามธรรมชาติ การขุดหูดมขนาดใหญ่เพื่อกัก
กักน้ำหล่อเลี้ยงพืชเศรษฐกิจ ทำให้ช้างตกลงไปได้รับบาดเจ็บ บางตัวถูกไฟฟ้าช็อต บางตัวต้องล้ม
เพราะกินอาหารพืชไร่ที่เจือปนสารพิษ สถานการณ์ปัญหาดังกล่าวเป็นผลให้คนได้รับอันตรายจาก
ช้างป่า คือได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตจากการที่ช้างทำร้าย และ ได้รับความเสียหายจากช้างกิน
อาหารพืชไร่ของราษฎรที่อยู่บริเวณแนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่

สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น คือ เกิดจากความยากจน การขาดแคลนที่ดินทำกินของราษฎร
ความค้ำอใจโอกาส และสิทธิอันพึงมีในสังคม ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลที่เปิดโอกาสให้
ประชาชนเข้าไปอยู่ในพื้นที่ป่าเพื่อช่วยเหลือหน่วยงานราชการในการปราบปรามผู้ก่อการร้าย
คอมมิวนิสต์ ระบบกฎหมายในการจัดการทรัพยากรแบบรวมศูนย์อำนาจ และตอบสนองต่อ
แนวนโยบายของรัฐในการพัฒนาประเทศที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ตามแนวคิดของ
สังคมนะวันตัก ละเลยมิติทางสังคมด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเป็นผลให้
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย

แนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนระหว่าง ช้าง คน ป่า คือ การสร้างระบบแนวคิดใหม่ ให้คนในพื้นที่เข้าใจสภาพปัญหาที่แท้จริงในทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่า ปัญหาความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ ให้คนเข้าถึงสภาพปัญหาข้างที่ออกมาหากินอาหารพืชไร่ของราษฎร เมื่อคนมีระบบแนวคิดที่ดี เข้าใจ เข้าถึงสภาพปัญหา จะสามารถกำหนด แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ด้วยตนเอง การแก้ไขปัญหาร้างป่าที่ผ่านมาของคนในพื้นที่เป็นการ แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ เช่น การตะโกนไล่ การยิงปืนขู่ ซึ่งคล้ายคลึง กับการแก้ไขปัญหาร้างป่าในพื้นที่อื่น ๆ และสถานการณ์ปัญหาจะไม่หยุดนิ่ง จะมีปัจจัยอื่นเข้ามาแทรกซ้อนตลอดเวลา ทำให้การแก้ไขปัญหาร้างป่าต้องเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ในแต่ละพื้นที่

ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลงานวิจัย การแก้ไขปัญหาร้างป่าที่ออกมาหากินอาหารพืชไร่ของ ราษฎร จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขปัญหาร่วมกันระหว่างชาวบ้านผู้ที่ได้รับผลกระทบจากช้าง เจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน องค์กรต่าง ๆ ทางสังคมที่เกี่ยวข้อง และมีระบบฐานข้อมูลที่ชัดเจน

ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรชาวบ้าน ควรมีการประชุมวางแผนการจัดการทรัพยากรป่า และช้างป่าอย่างมีขั้นตอนและมีประสิทธิภาพร่วมกับองค์กรต่าง ๆ ทางสังคม เพื่อแสวงหาความ ร่วมมือ เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งของคนขององค์กรทั้งในระดับหมู่บ้านและเครือข่าย ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศ กิจกรรมการประชาสัมพันธ์ด้านการอนุรักษ์ป่า ช้าง ป่า ควบคู่กับวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาในท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย รัฐบาลควรทบทวนนโยบายด้านการบริหารจัดการทรัพยากร เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาจับบทบาทและมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการทรัพยากรที่อยู่บน พื้นฐานของความเป็นจริงทางสังคม เศรษฐกิจชุมชนที่มีอยู่เดิม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

TITLE	Guidelines for Sustainable Coexistence of Elephants, Human Beings, and Forests: A Case Study of Communities Bordered Dong Yai Wildlife Sanctuary, Buriram Province		
AUTHOR	Jeerana Narong		
ADVISORS	Associate Professor Dr. Jarous Sawangtap	Thesis Advisor	
	Assistant Professor Patcharin Siriamphankul	Co-advisor	
	Dr. Satit Pholcharoen	Co-advisor	
DEGREE	Master of Arts	MAJOR	Research and Development
SCHOOL	Buriram Rajabhat University	YEAR	2009

ABSTRACT

The study project entitled Guidelines for Sustainable Coexistence of Elephants, Human Beings, and Forests: A Case Study of Communities Bordered Dong Yai Wildlife Sanctuary, Buriram Province was a Participatory Action Research (PAR), aimed to study the relationship systems among elephants, human beings, and forests in having been living together since the past through the present time, the problems and causes motivating the wild elephants come out of the forests to eat people's plants, and study the guidelines for the sustainable coexistence of elephants, humans, and forests. The selected area for this study was a village, that is, Ban Nong Bon, Lam Nang Rong Sub District, Non Din Daeng District, Buriram Province and there were representatives of 14 village network encountering elephants' invading. The participants were leader of the village, a villager from each house, representatives of forest and water preservative organizations, and representatives of governmental and private offices. The statistics used in data analyzing were means and percentages. The study revealed the following results.

The forms of relationship in the past till the present time between elephants, human beings, and forest were both positive and negative. These forms could be categorized into 3 pairs: humans and elephants, humans and forests, and elephants and forests. The most important form was the first pair. The positive relations of humans and elephants in the past were the people used elephants to pull logs from the forests to sell, rounding up elephant ceremony, employing elephants in religious ceremonies as in the procession of new monks. The negative relations were people forced the elephants to work by beating them or other violent ways, and forced them to do whatever the owners wanted. Nowadays people living near Dong Yai Wildlife Sanctuary had positive thinking to elephants; they believed the elephants were the kings' animals. Therefore, they denied facing elephants or hurting them. The negative relations found in the present time were the people and elephants had conflict since the elephants' habitat was intruded by people and people used the land in the forest as a short time, this lessened the forest areas. This intrusion affected both people and elephants: the elephants invaded the farms of 15 villages in the area of Dong Yai Wildlife Sanctuary, broke the people's houses, harmed the people, people shot the elephants, the water in the forests was tarred with chemicals, the elephants fell into the big ponds the people dug for water reservation, and the elephants died because of eating poisonous plants.

The situations of problems were forest invading of people inside and outside the sanctuary area, land allowance from the government, land leasing for planting commercial crops such as Eucalyptus and rubber trees; economical crops of farmers such as rice, corns, rubber trees, cassava, and sugar canes. Building roads to the forest for logs transportation encouraged the elephants look for food outside the woods. Their natural salted soil decreased, water and soil were polluted, digging the big ponds for water reservation made the elephants fall down and hurt. Some elephants were chocked by electricity and some died by eating poisonous plants. These problems caused people get trouble from the wild elephants such as the elephants hurt them, ate, and destroyed their plants.

The causes of the above problems were poverty, lacks of land for agriculture, opportunity inferiority, foundation rights in society, and some of the government policies. In the past, the government had a policy to allow people live in the sanctuary and help

the government fight with communists. The other causes were the law system for natural resources management which was centralized and served the government policy to develop the country as industrial and westernized. The policy ignored natural preservation.

The study found the guideline to help elephants, humans, and forests coexist peacefully, that was generating new system of thinking for people about all occurring problems such as forest invading, conflicts in local resource management, and elephants intruding. When they think systematically, they will be able to solve the problems by their own and they will not do the unsustainable problem solving such as shouting to the elephants or firing.

Suggestions from the research results. Solving the problem of elephant invading must be the cooperation of villagers, officials of governmental and private offices, social organizations. The solving must be based on the reliable data.

Suggestions for people organizations. The villagers should hold meetings to effectively plan the forest and elephant resource management with other social organizations. This is the way to have collaboration, networks, the strength of local organizations, and support the eco-tour. The activities for publicizing forest and elephant preservation should be done together with community culture and local wisdom.

Suggestions for the government policies. The government should review the policy of natural resource management by giving the chances for people to participate. The planning should be based on the real societies and taking their own rights into account for the long life development.